

НОВИ ДОКУМЕНТИ ЗА ВАСИЛ ДРУМЕВ

(Ръкописи на Друмев от периода 1874—1882)

(По повод 75-годишнината от смъртта на писателя)

Марича Чемоданова

Биографията на В. Друмев днес е вече доста добре позната. Големи заслуги за нейното изучаване имат Юрдан Трифонов¹, Б. Пенев², М. Арnaudов³, П. Диневков⁴, Д. Леков⁵. И все пак не може да се каже, че в нея няма непознати страници. Изискват уточняване някои биографични сведения, които се отнасят до престоя на Друмев в Русия. Недостатъчно е оценена педагогическата дейност на големия български просветител.

В настоящата публикация ще анализирам някои останали досега неизвестни документи за В. Друмев, които имах щастието да открия в архивите на В. Търново и Силистра.

В Окръжния държавен архив във Велико Търново аз намерих „Изходящ дневник на писмата и телеграмите на Петропавловското духовно училище (семинария), обхващаш периода от 10. X. 1878 г. до 29. XII. 1882 г.“ (ф. 805, оп. 1, а. е. 124). Този дневник хвърля нова светлина върху петгодишната, наистина огромна педагогическа работа, извършена от В. Друмев, който в тези години е бил редактор на училището (а известно време и преподавател). Документът съдържа 83 листа (166 страници) голям формат и включва повече от 200 писма и телеграми на Друмев. По-голямата част от тях са преписани в дневника от ръката на самия автор. Тук се срещат както официални писма, така и писма на ректора до негови приятели. Преобладават писмата, отнасящи се до живота на училището, но има и такива, в които не се засяга педагогическата дейност на Друмев. От л. 1 до л. 45 се среща само почеркът на Друмев. От л. 46 до л. 83 се редуват писма, преписани в дневника от самия Друмев, с писма, преписани от писаря на училището.

Голям интерес, струва ми се, представляват писмата до Т. Икономов, с когото Друмев дружи още от времето на учението си в Киев. Т. Икономов е един от големите педагози на своето време и затова не е случаен фактът, че ректорът на Петропавловското училище се обръща към него за съвети. Писмата в дневника показват, че 10 години, след като е напуснал Русия, Друмев продължава да поддържа връзки със своите руски приятели. Ректорът се стреми да привлече в училището руски учители и онези българи, които са завършили учебни заведения в Русия.

¹ Ю. Трифонов. В. Друмев — Климент Браницки и Търновски. Живот. дейност и характер. С., 1926.

² Б. Пенев. История на новата българска литература, т. IV, ч. 2. С., 1936.

³ М. Арnaudов. Българското книжовно дружество в Браила. С., 1966; Климент Търновски — В. Друмев. За 25-годишнината от смъртта му. Изследвания, спомени и документи. Под ред. на проф. М. Арnaudов. С., 1927.

⁴ П. Диневков. Васил Друмев. — В кн.: История на българската литература, т. 2. С., 1966.

⁵ Д. Леков. Васил Друмев. Живот и дело. С., 1976.

Дневникът е извънредно увлекателен, той се чете на един дъх. Писмата на Друмев ни помагат да разберем с какви трудности се е сблъсквал той в своята работа; ден след ден, месец след месец, година след година те отразяват вълненията, тревогите, радостта, обръкването, които той е изпитвал по време на работата си в училището. Дневникът осветлява ярко само някои страници от този удивителен живот, без остатък отдаден на българския народ, само част от чертите на забележителния възрожденец — първи белетрист, най-добър драматург на своята епоха, талантилив литературен критик, виден просветител, безстрашен обществен и политически деец, прекрасен педагог, голям учен.

Вторият новооткрит документ съдържа сведения за дейността на Друмев през Възраждането (за периода от 1874 до 1877 г.). Той се намира в Окръжния държавен архив в Силистра: „Кондика за Силистренската българска община (1870—1881)“ (ф. 26 к, опис 2, а. е. 1, съдържа 488 листа).

Макар сътрудниците на архива да ми съобщиха, че сред съхраняваните материали няма документи за Друмев, аз внимателно се запознах с „Кондиката“. Това ми позволи да установя, че десетки страници от този документ (стр. 139—190)¹ отразяват дейността на Друмев в Силистра от 20. XI. 1874 г. до 4. I. 1887 г.

Заседанията на съвета на силистренската община през този период обикновено се председателствуват от В. Друмев (Климент Бранички). Интересно е да се отбележи, че по-голямата част от протоколите на заседанията са написани в Кондиката от ръката на самия В. Друмев.² Особен интерес представляват заседанията, на които се е обсъждала работата на местните училища. Протоколите на тези заседания съдържат данни, които показват красноречиво грижите на Друмев за развитието на учебното дело в България през Възраждането.

Педагогическата дейност на В. Друмев не е случаен епизод от живота му, а логическа последица от постоянния и дълбок интерес на писателя към въпросите на народното образование. За това свидетелствуват както неговите забележителни поетически трудове за възпитанието („За отхраната“³, „Семейството“⁴ и др.), така и плодотворната му практическа педагогическа дейност.

Едва петнадесетгодишен юноша, Друмев започва преподавателска работа в Шумен: тук в продължение на две години той е помощник-учител при Сава Доброплодни. След като получил системно образование в Русия, редица години Друмев работи като учител и директор на Българското класно училище в Браила. По същото време той чете лекции за възпитанието в местното читалище. Като делегат на Браилското българско училище Друмев взема участие в учителския събор в Шумен през 1873 г., целта на който е била „да се погрижи за надлежно подобрене на училищата ни“⁵. Той е председател на учителския събор в Русе (октомври 1874 г.), който взема важни решения за откриването на нови училища, за състава на училищните настоятелства, изработва програмата и правилника на училищата в Русе, Разград, Силистра и Тутракан. През 1876 г. епархийският съвет на гр. Тулча в писмо до митрополит Григорий съобщава, че Климент „усердно се е занимавал с уреждането на училищата и вече е докарал тая работа до един добър край“⁶. Към този период се отнася дейността на В. Друмев „по уреждането на училищата“ в Силистра, която е намерила отражение в споменатата по-горе „Кондика“.

Просветителската дейност изглежда на В. Друмев още по-необходима след Освобождението: „Сега ние, честити жители на Северна България, имаме — благодарение на Русия — гражданска и политическа свобода, т. е. не сме вече под чуждо иго, нямаме

¹ Тук са номерирани страниците, а не листовите на документа.

² В протоколите В. Друмев пише за себе си в 3-то лице („Н. Преосвещенство съобщиха...“ и т. н.).

³ Вж. Периодическо списание, 1870, кн. 1, 2, 3, 5—6.

⁴ Вж. Духовен прочит, Търново, 1881, кн. 3, 5.

⁵ Л. И в. Д о р о с и е в. Нашите класни, средни и специални училища преди Освобождението. С., 1925, с. 215.

⁶ Ю. Т р и ф о н о в. В. Друмев — Климент Бранички и Търновски, с. 87.

вече на главата си чужди господари, вече чужди хора, по-долни от нас и умствено, и нравствено, не ни държат в своят див произвол. .¹ Обаче, счита той, „не е свободен този българин, който стои в невежество, който не умее да познава правдините си, що му се дават от Конституцията, не умее да защитава тези правдини, чрез законът, от посегателства. . . Не е свободен този, който, като е обществен деятел, не е проникнат с такава любов и преданост към народът, што да гледа всякогаж най-добросъвестно да изпълнява обязаностите си, що му се налагат от службата му. Не е свободен този, който иска да служи на народът не за друго, а за големи чинове и големи заплати. . . Такъв българин, ако и да живее в освободената си страна, ако и да се радва на хубавата конституция, на добри закони, но той не е свободен, той е роб или на невежеството си, или на егоизмът и честолюбието си, или на лошите си наклонности. Такъв българин не може да бъде и добър патриотин, макар и да вика той до бога, че е патриотин. . .“² Друмев смята, че едно от средствата, осигуряващи истинска свобода, е просветата.

Ето защо съвсем естествено е, че и след Освобождението той продължава педагогическата си дейност. Основател на Петропавловското училище, открито през май 1874 г., е бил Иларион Макариополски. Непосредствено преди откриването на училището той изпраща епископ Климент Браницки да изработи неговия правилник. Както е отбелязано в правилника, училището е трябвало да подготвя свещеници и народни учители. По време на Руско-турската война училището е закрито. След Освобождението министърът на народната просвета М. Дринов отново открива Петропавловското училище. На 28. IX. 1878 г. Друмев е назначен за негов ректор, а от 10. X същата година започва да води кореспонденция, която е отразена в споменатия в началото дневник.

В писмата от дневника неведнъж В. Друмев подчертава, че неговата цел е възпитаниците му да станат достойни дейци на всяко обществено поприще, да бъдат „независими и силни по ум и убеждения“ (л. 69, писмо № 63, юни 1882 г.). Той пише на митрополит Григорий: „Според мене нашето заведение трябва да пригответи служители не само за църквата, но и за народът, т. е. възпитаниците на нашето заведение трябва да бъдат скромни, без претенции на чинове и големи заплати, но зато с добри и сериозни познания и неуморни деятели, т. е. трябва да бъдат *черноработчи* на църквата и на народът“ (л. 29, писмо 80/21 от 23. XII. 1878 г.).

Дневникът убедително показва, че и сам Друмев е бил „черноработник“, слуга на народа, загрижен за неговото просвещаване. Той започва ректорската си работа с търсенето на здание за училището. Най-подходящ за целта според него е Лясковският манастир. Но и неговите сгради се нуждаят от ремонт, за което той съобщава на М. Дринов: „... Защото времето е късо и зимата наближава, аз, ако и да нямах още вашите инструкции, разпорядих се да се начене прекриването и поправката, което и се начена от 9-й с. м. Но защото, според едно строго пресмятане, разноските за това съяха да бъдат доста значителни, аз, за облекчение на тези разноси, помолих н. превъзходителство тукашния губернатор, да разреши да вземем от развалените тук, в градът, къщя керемиди, кирпичи, дъски и др. Н. превъзходителство с готовност ми изпълни просбата, така што сега ще се плаща само за вар, за работници и за преносването на материалът. Когато се свърши поправката на зданията в манастирът, аз ще побързам да ви изпратя редовна сметка“ (л. 1, писмо № 3 от 12. X. 1878 г.).

Ректорът се грижи и да бъдат набавени дърва за зимата, за продоволствените запаси на училището: „Понеже, както вече казах, манастирът е отдалечен и съобщенията затруднителни (а през зимата ставали още повече затруднителни), необходимо и икономично е во време да се приготвят дърва и други припаси (лук, зеле, фасул, масло, сирене и пр.). Като вземам във внимание какво се е разносвало преди за това училище, аз смятам, че ако трябва вовремя да се пригответи необходимото, ще трябва да имаме на ръце до 4—5000 франка. Вярвам, че Ваше превъзходителство ще благоволи да се разпоредите за това,

¹ Истинска свобода. Слово, казано на втори ден на Великден в църквата Св. Николай в Търново. — Духовен прочит, Търново, 1881, кн. 2, с. 41.

² Пак там, с. 43.

но докато стане туй, аз мисля да помоля Н. превъзходителство, тукашният губернатор, да започне да ми се отпуснат засега до 2000 франка взаимнообразно“ (л. 2, писмо № 3 от 12. X. 1878 г.).

Тъй като в началото на щат е назначен само един учител, самият Друмев преподава три предмета (включително математика). Мислите на педагога са насочени към възпитанието на граждани, предани на народа и отечеството. Ако в началото ректорът има намерение да премести училището в Търново, то по-късно той се отказва от тази идея и ето по какви съображения: „Заведението се намира при тъй нареченият Лясковски манастир. Местността е великолепна и здрава. Учениците свободно се разхождат по широкото поле и из хубавата горица, под сянката на която си учат уроците. Това им помага не само на здравето, но малко възбужда и добър патриотизъм в тях, като им вдъхнува силна любов и преданост към хубавата природа на отечеството. Новото здание тоже стана великолепно и здраво за живение. Както виждате от всичко това, Ваше блаженство, условията, при които досега съществува духовното Петропавловско училище, са доста благоприятни за него“ (л. 32, писмо до Екзарх Йосиф, № 121/62 от 21. VII. 1880 г.).

На същата задача — задачата да се възпитават патриоти — трябва да е подчинена, според ректора, и програмата на училището. На този въпрос се отделя голямо внимание в писмата на дневника. Друмев променя и допълня програмата няколко пъти. Нему е предоставено правото да изменя програмата и правилника на училището, ако намери за нужно. Този факт го кара да изпитва още по-силно чувство на отговорност: „Благодаря за доверието — пише той на М. Дринов, — което показвате към мене с това, дето ми предоставяте пълна свобода да се разпореждам с правилата и програмата според както намеря за добре. Познавам, че колкото повече свобода ми се дава, толкова и повече отговорност ми се налага за успехът или неуспехът на заведението, но, при всичко това, аз ще се труда да оправдая доверието и надеждите Ви особено като съм уверен, че и В. превъзходителство не ще ме лишавате от потребните указания и съвети“ (л. 16, № 3 от 12. X. 1878 г.).

Ректорът смята, че възпитанието трябва да помага „да се приготвят деятели такива, които, каквото поприще и да заемат в народний ни живот, да бъдат достойни, честни, трудолюбиви, безкористни, самоотвержени, на които главна цел и стремления да бъдат не големите чинове, не славата, почестите, удобствата и големите заплати, а истинското добро на народът и отечеството“¹.

По време на работата си в Петропавловското училище Друмев помества в списание „Духовен печат“ редица теоретически статии за възпитанието. В статията „За програмата на нашите духовни учебни заведения“ той пише: „Но в едно духовно учебно заведение се възпитават обикновено 50 или 100 ученика. Вероятно при постъпването в това заведение съзнанието на ученикът е още такова, както и умственото му развитие, щото той и може определено и положително да каже на какво клонил сърцето му и какво направление ще вземат неговите наклонности под влиянието на науката и възпитанието, които ще му се дадат в това учебно заведение. Затова няма съмнение, че от казаните 50 или 100 ученика може само 10 или 20 да изберат духовно звание, а другите да постъпят в разни други поприща — да станат учители, войници, чиновници, търговци и проч.“² Това предположение на В. Друмев се потвърждава сполучливо от научната дейност на неговия ученик Юрд. Трифонов, станал впоследствие известен филолог и историк.

В съставената от ректора програма преобладават светските науки, тъй като според Друмев именно те ще дадат на възпитаниците „онази сила, пред която прекланя глава и пеежеството, и какво да е материално могъщество“.

Училището е давало широко естественонаучно, хуманитарно и философско образование. Учениците четат Джон Уилям Дрепер, Джеймс Мил и други философи, пишат разкази, стихотворения, които се обсъждат в ученическото дружество „Познай себе си“.

¹ Духовен прочит. Търново, 1881, кн. I, с. 34.

² Пак там, кн. 2, с. 24.

В горните класове учениците имат специални занимания по предмета, който смятат да преподават след завършване на училището.

На Великден и други празници учениците са давали театрални представления в съседните села. Те са приемали като оскърбление дори най-леките наказания. „През есенните и зимните месеци из стаите и по коридора се чували разисквания, които, щом се оживяха, пренасяха се из гората. Главни състезания по разискваните въпроси ставали в дружеството. Затова семинаристите добивали опитност в спорове и разисквания. По време на избори някои по-възрастни и по-горещи партизани отивали в близките селища по агитация, та ставали причина за нападки по вестниците срещу училището.“¹

Благодарение на своята демократична атмосфера, на солидните знания, които дава, училището се ползува с нарастваща популярност. Увеличава се броят на желаещите да се учат в него. Ако през 1878 г. там са се учили само 43 ученика, което безпокой сериозно ректора, то след две години в него са записани вече 140 души. Друмев с удовлетворение пише на Екзарх Йосиф: „... заведението днес за днес се радва на едно добро име. Освен 40-тых правителствени стипендианти имаме в училището още 75 ученика, които си плащат (и те повечето от селата), а и сега има вече много прошения, подадени от желаещите да поступят в заведението ни на свое иждивение“ (л. 32, писмо № 121/62 от 21. VII. 1880 г.).

Една от най-големите трудности, с които се сблъсква ректорът в своята работа, е липсата на опитни учители. В току-що освободената страна не достигат учителски кадри. При това училището се намира в глухо място, където е трудно да се привлече интелигенцията от града. Още при откриването на училището В. Друмев разбира, че осигуряването на добри учители е негова първостепенна задача: „Засега едно ме затруднява твърде много — споделя той с М. Дринов — именно: учители няма и не зная де да ги търся. Ако сполуча да намеря добри учители, вярвам, че училището ни ще успее добре“ (л. 1, писмо № 3, 12. X. 1878 г.).

Както личи от писмата, Друмев неведнъж се обръща към Министерството на народната просвета, към своите приятели в България и Русия с молба да му помогнат в изпълнението на тази задача.

Една от причините за бунта в училището през февруари 1881 г. е била именно липсата на квалифицирани учители през този период. Учениците, жадуващи за знания, отказват да посещават занятията.

В. Друмев е смутен, объркан, моли Министерството на просветата да приеме неговата оставка. Той вижда причината за бунта във външни влияния. „Не са виновни учениците, а са виновни тези, които са ги подбудили“ — пише той в Министерството (л. 47 б, телеграма № 35 от 8. II. 1881 г.).

Не подозира ректорът само това, че един от „подстрекателите“ е сам той, неговата система на възпитание, програмата, съставена от него, вътрешната атмосфера в ръководеното от него училище. Нима не той се стреми завършилият училището „да бъде независим и силен по ум и убеждения“? И не само се стреми, но и съумява да постигне това. Обаче ректорът не очаква толкова дръзки прояви на независимост.

Бунтовните ученици на Друмев получават веднага от Министерството на просветата това, което техният ректор не успява да постигне в резултат на многобройните си молби за опитни учители в продължение на месеци. Когато чете „Дневника“, човек неволно си спомня сентенцията: „Учителят възпитава ученика, за да има от кого да се учи.“ По искане на учениците Министерството назначава двама квалифицирани преподаватели — Трайко Китанчев и Петър Икономов. Това става в края на февруари 1881 г. А дотогава ректорът е ходатайствувал вече два пъти пред Министерството за назначаването на Т. Китанчев: в писмото от 14. VII. 1880 г. (писмо № 118) и в писмото от 24. XII. 1880 г. (писмо № 24, л. 45б). Но нужен е бил бунтът, за да бъде назначен Т. Китанчев. Интересно е да се отбележи, че по това време министър на просветата вече не е М. Дринов, който заема този пост непосредствено след Освобождението.

¹ Ю. Т р и ф о н о в. Цит. съч., с. 117.

Едновременно с назначаването на новите преподаватели Министерството предлага на ректора да въведе в училището по-строга дисциплина. В отговор В. Друмев пише на министъра: „не съм в състояние да изпълня предписанието Ви“ (л. 51, писмо № 54 от 26. III. 1881 г.).

Изобикт ректорът има по-особено отношение към инструкциите. Той смята, че даже най-добрите инструкции, ако те са облечени в авторитета на властта и у изпълнителите съществува страх от отговорност не пред съвестта, а пред началството, извънредно много стесняват учебното дело, превръщат го в чиновничество. А това е много вредно за обучението и възпитанието. Според Друмев никаква друга работа не изисква такава свобода и самостоятелност, както учебната и възпитателната работа.

И в съгласие със своите убеждения ректорът, въпреки заповедта на Министерството, не въвежда строга дисциплина. Нещо повече, на възпитаниците дори не е съобщено предписанието на Министерството след бунта да не бъдат пускани извън училището в продължение на седмица. Никой от учениците не е наказан от ректора. След като са успели да получат от Министерството опитни преподаватели, питомците на Друмев пристъпват отново към занятията. Животът на училището се ръководи не от инструкциите, а от авторитета на ректора. „Като пътеводна звезда — пише възпитаник на Друмев — в ученическите занимания и обсъждания и в общия живот на училището стоел внушаваният от ректора и усвоен от възпитаниците възглед, че и да не станат свещеници, каквато и работа да заловят, те трябва да служат на народа с преданост и самоотверженост.“¹

Друмев не напуска училището, макар че в периода на душевен смут, предизвикан от бунта, той моли да бъде приета оставката му. Педагогическата работа му е по сърце. Това е ясно още от първите писма в „Дневника“. Когато му предлагат едновременно с ректорската работа да се занимава и с управляването на епархия, той предпочита да върши само първата. „Его Блаженство — пише той на М. Дринов — назначава меня и управителем Терновской епархии. Невозможно соединять эту обязанность с обязанностью ректора и преподавателя. Благоволите ходатайствовать у его Сиятельства об отменении назначения, сделанного его Блаженством“ (л. 8, телеграма № 23 от 3. XII. 1878 г.).

Обаче Друмев не е освободен от управляването на епархия и през цялото време той съчетава тези две задължения. През февруари 1882 г. Друмев получава писмо, в което се казва: „Министерството на Просвещението Ви умолява най-настойтелно да останете управител на това единичко по рода си и добрата си наредба и вървеж наше заведение.“ Тук се обещава и възнаграждение за ректорската длъжност. Писмото се явява във връзка с това, че Друмев започва да получава заплата като управляващ Търновската епархия. На 23. II Друмев отговаря: „... имам чест да Ви явя, че аз би желал да не оставям ректорската служба при духовното Петропавловско училище, докогато Министерството намери за добре или докогато духовното ми началство не ме повика другаде на служба. Това заведение захвана новия си живот под мое ръководство и за мене ще да е голямо утешение да го видя напълно наредено, преди да го оставя. Колкото за награда за управление на заведението аз нямам никаква претензия. Най-добра награда ще ми бъде добрият успех на туй заведение.“²

По същото време, когато Друмев е ректор на Петропавловското училище, той е и един от най-активните политически дейци в свободна България. Участва в Първото учредително Народно събрание, приело Търновската конституция; след това — в Първото велико Народно събрание, избрало княз на България; член е на редица държавни комисии и делегации. И накрая — през 1880 г. Друмев е министър-председател и министър на народната просвета. Но и през този период той се грижи за своето училище. В писмо № 75/16 от 1880 г. (л. 21) той се обръща към учителите с молба по-често да му съобщават за своите нужди. А като отишъл в Търново по дела на епархията през 1882 г., ректорът

¹ Ю. Трифонов. Цит. съч., с. 114.

² Цит. по Ст. Станемиров. Нашите духовни училища. — Архив на Минист. на Нар. Просвещение, I, 1909, кн. 2, с. 18.

моли в едно от писмата да му изпратят списък на необходимите за учениците книги, за да ги купи (л. 75, писмо № 102 от 13. X. 1882 г.).

През същия период Друмев работи и като директор на девическата гимназия в Търново, и като управител на мъжката гимназия в Търново.

Друмев притежава едни от най-важните за педагога качества: такт, уважение към децата. И главното — той обича децата. Ректорът прави постъпки да бъдат отпуснати стипендии на сираци (л. 33, писмо № 124 от 29. XII. 1880 г., л. 35, писмо № 130 от 17. VIII. 1880 г.). Във второто от тези писма той пише, че ако Министерството откаже стипендии на децата, на които той вече е обещал, „това ще бъде убийствено за тях“ (л. 35). Ю. Трифонов си спомня, че Друмев „над един удавен надежден ученик от Петропавловската семинария плакал като майка“¹.

Последното писмо от дневника е датирано от 29. XII. 1882 г. Друмев е бил ректор на Петропавловското училище до 1884 г. Писмото от 29. XII. 1882 г. се намира в края на дневника. Вероятно от началото на 1883 г. е била започната нова тетрадка, продължаваща дневника. Ако тази тетрадка някога бъде намерена, навярно тя ще обогати още повече нашите представи за В. Друмев и за неговата роля в развитието на българската култура през миналия век.

Нерядко приемането на духовен сан от Друмев през 1873 г. се разглежда като пълна загуба на писателя за българската култура и литература. Така ли е в действителност? Мисля, че намерените документи, макар и частично, опровергават подобна гледна точка.

В Шумен

Любезний приятелю Т. Икономов!

Става повече от месец както съм в Търново и се занимавам с нареждането на богословското училище. Това нареждане върви някак бавно, защото ученици не идат. Досега има едвам 15 ученика, от които 10 са на свое иждивение и сѐ хора възрастни и непригответени. Тряба вече да си виждал обевленията ми, а следов., знаеш и де се пак открива училището и каква му е програмата. Мене ми се струва, че на друго, по-удобно място открито това училище и с друга програма щеше да привлече много ученици. Аз желях да се откриеше то в самото Търново, но за съжаление не се намери в градът здание удобно, та за сега се откри пак в манастират. Обаче влязох вече в преписката с г. Дринова и го молих да ходатайствува дето трябва, за да може идущата година училището да се премести в градът и именно на Исарът (Царевец), дето мястото е много хубаво и сгодно за такова заведение. Ще трябва само да се похарчат малко пари за здание, но това, надявам се, лесно ще стане, защото градското управление тук обещава да даде всичките зависящи от него улеснения. Кolkото за програмата, на мене се дава пълно право да правя в нея каквито искам изменения — стига само да съобщавам за тези изменения на заведиращия отделът на „Народното просвещение и духовните дела“ и да искам одобрението и потвърдението им. Разбирам, че такова едно право хвърга върху ми всичката почти отговорност за успехът или неуспехът на заведението, но не се страхувам. Мъчно ми е само, че не ми предоставят право да изменявам и времето на курсът. Пратената програма, както виждаш, носи „закончен“ характер, така щото всяко изменение в нея е невъзможно без нарушение на тази законченост. Истина, програмата е привременна, но и аз колко и да се мъча не мога хубаво разесни значението на тази привременност, нито пък да се осуетявям тя на практика. Вижда се имало се ѝ пред вид в късо време да се явят лица горе-долу пригответени някак по-добре за свещенство, да бъдат шо-годе за пред хора. Но иди предавай догматика и св. писание на хора, които са на 20—25 години и които едвам могат да четат, та

¹ Митрополит Климент — Васил Друмев. Паметен лист по случай стогодишнината от рождението му. С., 23. XI. 1941, с. 12.

чакай след две години да излязат от училището догматисти и богословци. А пък ако има по-пригответнички момчета да желаят да постъпят в нашето училище, те се плашат от чисто „духовният“ характер на програмата му. От истината, аз се намирам в голямо затруднение, особено като ми мине през ум, че сега вече моето име и моята чест са свързани с това заведение и че възпитаниците, като излязат от него, хората ще ги наричат „Климентови“ възпитаници. Аз не знам какво ще стане с нашата програма, като се мине времето на нейната привременност, но засега необходимо е да стане в нея едно малко прибавление. И аз мисля да поискам, щото курсът на училището да се продължи четири години и да се прибавят на програмата още следующите предмети (разбира се, в съкращение): всеобща гражд. история, алгебра, геометрия и физика.

Ти, бай Икономов, всякогаж си ми помагал с добрите и учените си съвети. Моля те, помогни ми и сега. С последното си късичко писъмце ти ми обеща да ми пишеш по-надълго за училището, на което тъй нечакано за мене аз се назначих управител. Уверен съм, че ти ще изпълниш обещанието си.

Засега един от учителите ни е г. Илие Христович. Г-н Т. Шишков заевява и той желание да бъде учител в богосл. училище, но не знам ще ли се одобри от г-на Дринова. На мене е предоставено и правото да определям възпитаници на правителствено издигване. Ти ако познаваш някой сиромаш, но добър и способен момък, който да желае да се учи в богосл. училище, прати го тука, за да го настая.

Благодаря ти, че си снабдил майка ми с 5 лири т. Чувам, че тя много се кахъряла, защото съм бил в манастир и тълкувала това от лоша страна. Увери я ти, моля, че работата, на която съм сега, е много по-добра за мене, отколкото е била онази, на която съм бил досега.

Научих се, че си ходил в Цариград. Желал бих да ми кажеш какво се е направило. Не знам нищо и за Добруджа. Старецът ми писа, но нищо не ми споменува за там.

Много здраве на Мишка и на приятели.

Като те целувам братски, оставам

твой Климент

12 ноември 1878 г.

Общ. св. апост. Петра и Павла
в Лясковец

ОДА В. Търново, ф. 805, оп. 1, а. е. 124, л. 6, писмо № 17.

ЗА Н. ПРЕВЪЗХОДИТЕЛСТВО УПРАВЛЯЮЩИЙ ОТДЕЛОМ НА НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ И ДУХОВНИТЕ РАБОТИ В БЪЛГАРИЯ, Г-НА М. ДРИНОВА. В СОФИЯ

Ваше Превъзходителство!

С телеграмата си от 2-декемвр. с. г. аз побързах, в отговор на Вашата радостна телеграма, да ви явя, че преподаването в училището ни следва и че имаме вече 35 ученика, като в същото време Ви обещах да Ви съобщя подробности по пощата. Разправните по повод на назначението ми и за управител на Търновската епархия, както и други записи по управлението на училището не ми дадоха досега възможност да изпълня обещанието си.

По хозяйствена част училището ни донейде е вече наредено. Зимовище, както и дърва си попригответихме, зданията се попреправиха и необходимата покъщнина се понатъкми. Ако има още потреба от нещо, и това малко по малко се натъкмява. С настоящето си аз Ви пращам една сметка, от която ще видите какво се е разнесло за поправка на зданията, за покъщнина, за съестни припаси и проч. от 12 октомвр. с. г. до 1 декемвр. с. г., а също ще видите и колко количество пари се е взело и отде за посрещане на разносните.

За всичко, каквото се купува, вземат се от продавачите квитанции, които минуват в терите на икономът, както и в моите (които аз държа за контрола) под номер.

В училището си имаме иконом, един хлебар, една готвачка, една помощница на готвачката и двама други слуги, които метат, палят собите, донасят вода и проч. Всички тези, кога си вземат месечната заплата, разписват се в получението и или пък (които не знаят да писват) удрят си пръстът.

За един от учителите аз пригласих, както Ви бях и предизвестил, г-на Илия Христович, който в началото на ноемвр. с. г. пресели се в училището. . . и защото се нуждаял в пари сега, в края на ноември, според требователната ведомост за казаный месец ноември взех от тукашното казначейство (съгласно с определенито на щатите) и за него едномесечна заплата от 250 франка и му ги дадох. Г-н Илия желае да му позволи да взема заплатата си от 1-й или поне от 15 октомври с. г., тъй като от тогава съм му писал да приеме в училището ни учителска служба. Поради това в докладът си за утвърдението му аз мисля да не определям време от кога да се потвърди, та Вие вече се разпорядете с тази работа, както намерите за по-добре и по-праведно.

Г-на Вълкова не познавам, но съм чувал за него. Вярвам той да бъде добър и много полезен за нашето училище и като учител, и после — като преподавател. Засега обаче, училището ни още няма настояща нужда за още един учител — макар и да дохожда на мене малко тежко, тъй като аз взех на себе си преподаването на три предмета. Засега имаме само пригответелен клас и той е разделен на две отделения. В първото отделение са по-слабите, а във второто — по-силните. Днес всичките ни ученици са 43, както ще видите и от разписът, който Ви изпращам с настоящето. Ученици, пригответени за в първий — специалний — клас, не се явиха. От тези, които се явиха и се приеха, ако и да имаше такива, що са следвали в тъй наречените досега „главни“ училища у нас, но от година и две като са оставили училището, не беше възможно да се състави от тях специалний клас. Други пък, особено селенчета, бяха доста слаби, така щото мъчно щяха да следват в пригответелний клас заедно с другите. Това ме накара да разделя пригответелний клас на две отделения.

Не знам, Ваше превъзходителство, ще ли одобрите и Вие това, но аз предполагам, че по този начин ще се сполучи да се пригответят за идущата година добри ученици и за пригответ. клас и за специалний. Надойдоха момчета, обучавани от разни учители, следоват., и по разни системи, та трябаше да се поизравнят и в познанията, и в начинът на обучението, та да могат по-редовно всички да следват по-горните класове.

По причина на тези съображения, както и на казаната наредба на училището аз смятам, че засега ще можем да икономисаме без още един учител. Но друга е работата, ако Вашият отдел и Екзархията намират за нужно да се отстраня от училището и да ми се даде друго назначение. С телеграмата си от 3-й декем. с. г. аз Ви явих, че Екзархията ме назначава и за управител на Търновската епархия. Като управител и преподавател в училището аз не можах да взема и управлението на епархия, тъй като щях в такъв случай да бъда принуден често да отсъствам от училището. Затова аз Ви молих да ходатайствувате за отменение на новото ми назначение. Не знам какво благоволихте да направите по този случай, но аз би желал да не се вземаше някое окончателно решение, докато не дойдете тука и лично си поговорим. Впрочем, както намерите за по-добре, така и направете.

В Плевен има един архимандрит на име Евтимий, който са учил в Болград и година или две е слушал лекции в Московската духовна академия. Той изявява желание да бъде учител в нашето училище. Но по-нататък, когато г. П. Вълков вземе управлението на училището, архимандрит Евтимий, като духовно лице, не би бил излишен в училището, ако се вземеше за втори учител.

От някои лица аз получих писма, в които изказват желание да се разшири програмата на духовните училища, като се введат в нея и потребните за всеки развит човек светски науки. И според мене това е необходимо. Но защото тази година училището ни остава само с пригответелен клас, единственото изменение, което счетох за нужно и

възможно да направя засега в програмата е — да се въведе във II отделение на пригответ. клас всеобща история, а в I-то — славянски прочит, както ще видите и от разписанието, което Ви изпращам с настоящето си. Катехизисът, свещената история и аритметиката преподавам аз, а другите предмети — г. Илие Христович.

Съгласно с Вашите инструкции аз, когато ще искам пари за съдържанието на училището, за заплатите на служащите и проч., отнасям се с требователна ведомост на името на губернатора Търновски и се разписвам в получението на всичката сума изобщо. Сега Н. превъзходителство тукашният губернатор, с писмото си от 29 ноемвр. с. г. № 3882, иска да представи в канцеларията му сметка за приетите за училището пари, както и разписките на слугите и учителите в получение на заплатата. Аз ще изпълня требованието на Н. превъзходителство, но желателно ми е да зная — на канцеларията на губернатора ли ще давам и занаяпред сметка, или на отделът на народното просвещение и духовните дела.

11 декемвр. 1878

ОДА В. Търново, ф. 805, оп. I, а. е. 124, л. 8—9, писмо № 26.

ЗА Н. В. ПРЕОСВ. Г-НА ГРИГОРИЯ МИТРОПОЛИТА РУСЧУКСКИ В РУСЧУК

Както знаете, целта, с която Н. В. преосвещенство блаженнопочившият Търновски Иларион откри богословското училище при Лясковский манастир, беше да могат да се приготвяват добри служители за св. наша църква. Тази същата цел е имало и правителството, когато е възобновило това заведение. И сега целта на заведението си остава същата. За да може да се постигне тази цел по-сполучливо, аз по указанията на Ваше високопреосвещенство, както и преимуществено по указанията на Н. В. преосвещенство ^с в Варненско-Преславското Симеона, бях направил едно начертание на програма за това заведение, и по което начертание се одобри от бившето Министерство на просвещението, и по което начертание сега се следва преподаването в реченото заведение. Но това начертание на програмата трябва да се преработи в една добра програма. Според мене нашето заведение трябва да пригответи служители не само за църквата, но и за народът, т. е. възпитаниците на нашето заведение трябва да бъдат скромни, без претенции на чинове и големи заплати, но зато с добри и сериозни познания и неуморими деятели, т. е. трябва да бъдат *черноработи* на църквата и на народът. Затова, моля Ви, да имате добрината и още веднаж да си дадете мнението върху програмата на това заведение, което, както познавам обрече, интересува Ви твърде много.

23 дек. 1878

София

ОДА В. Търново, ф. 805, оп. I, а. е. 124, л. 22, писмо № ⁸⁰/₂₁.

ЗА Н. ПРЕВЪЗХОДИТЕЛСТВО Г-НА М. ДРИНОВА, УПРАВЛЯЮЩИЙ ОТДЕЛЪТ НА НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ И ДУХОВНИТЕ ДЕЛА

Ваше превъзходителство!

Бързам да Ви съобщя, че съгласно инструкцията на В. превъзходителство от 17 май с. г. № 239 в Лясков. дух. училище экзамените са наченаха по програма, която Ви прилагам при настоящето. От тази програма В. превъзходителство ще видите, че за всеки

предмет са оставени по два дена. Това го направих за улеснение на учениците, които имаха твърде малко време да повтарят. При това от 15 до 21 юний учениците са оставят свободни по съображение, че през тези дни може да стане дохожданието на Н. Светлост и тържествата по този случай не ще дадат възможност да стават изпитанията.

Както знаете, през цялата тази учебна година се приимаха в училището ученици. При всичко туй, за изключение само на десетина, всичките други държат сега экзаменът. Другите ще държат през август.

Смея да Ви се похваля, В. превъзходителство, с успехите на учениците. Тази година програмата на училището ни беше твърде скромна отистина, но зато учениците малкото това, що са го учили, учили са го добре и с толк. Особено селенчета, които при постъпването в училището бяха като диви, отговарят твърде добре. Мене ми е много жал, дето няма В. превъзходителство тука, та сами да чувате отговорите на учениците и да им се радвате.

За будущата програма на духовните училища аз имах възможност да разговарям с в. преосвещените архиереи, как и с други лица. Като взех във внимание нуждата за просветни деятели, краткостта на времето, усердието и способностите на учениците, що ги имаме сега, възползуван и от мненията и съветите на архиерите, както и на другите лица, аз си позволих да начертая една програма, по която, мисля, че ще е добре да следва нашето училище. Препис от това начертание на програмата, която и от сегашните наши старши и младши учители се намира за достаточна и удовлетворителна, аз прилагам при настоящето. Ваше превосходителство ще благоволите да ми съобщите мнението си за това начертание. Във всеки случай, аз съм на мнение, че е необходимо първият клас, който се открива сега, да следва по това начертание, та за другите класове ако се види за добре, програмата може или да се разширочава, или да се стеснява.

Както се вижда, ще трябва да се промишлява за преподаватели. Г-н Вълков ми събщи устно, че вече се отнесъл в Отделът с прошение за оставка и положително ми обещи, че не ще да бъде занапред в нашето училище, архимандрит Евтимий тоже ми събщи писмено, че като се чувствува недостатъчен в познанията си желае да иде в Русия, за да докончи науките си в Киевската духовна академия. Дето ще се каже училището ни ще има нужда от двама преподаватели. Коцов и Шишков предлагат услугите си. Не може ли да се пригласи за тукашното училище г-н Каранов? Ако би да имаме в училището си г-на Каранова ще е добре, защото тогава той и г-н Илие Христович може в началото особено да удовлетворят нуждите на училището. За г. Илие Христович ще Ви кажа, че много добре върви, в преподаването е превъзходен и учениците показват към него такава обич и такова доверие, щото и аз му завиждам. Потребно е да се насърчи този човек, като му се даде старшинство.

Търново, 9 юний 1879 г.

ОДА В. Търново, ф. 805, оп I, а. е. 124, л. 14—15, писмо № 51.

ПРОФЕСОРУ КИЕВСКОЙ ДУХОВНОЙ АКАДЕМИИ, КОРОЛЬКОВУ

Любезный друг!

Я не забыл своего обещания, но до сих пор не сдержал его и ничего не писал Вам о духовном училище нашем, потому что не было возможности. Провидение бросило меня в Софию и возложило на меня, в качестве министра народного просвещения, громадную ответственность перед народом и церковью. Оправдаю ли я доверие нашего возлюбленного князя и народа — один бог знает. В другой раз я напишу Вам подробнее как это случилось, что я недуманно-негадано очутился министром и по каким именно побуждениям я принял этот пост, по видимому несколько не соответствующий сану архиерея.

Теперь же ограничусь вопросом о регенте для нашего духовного училища. Наш общий друг, с которым недавно виделся, передал мне Ваше желание. Я с удовольствием согласился бы иметь регентом нашего училища рекомендованный Вами, но до начала нового учебного года ничего не могу сделать. Надеюсь, однако-ж непременно иметь его регентом нашего училища.

10-го генваря 1880 г.

София.

ОДА В. Търново, ф. 805, оп. I, а. е. 124, л. 23, писмо № $\frac{80}{27}$.

Г-не Министре!

Христо Дамянов, ученик от приготовителний клас на духовното Петропавловско училище, който по предписанието на Министерството от 19 юлий с. г. № 1421 ще трябва да се лиши от правителствена стипендия, е едно сиромашко момче от Казанлък, родителите на когото загинали пред последната война. Това момче се е приело в училището по ходатайството на казанлъччине. По причина на слабото си здравие през зимата не е можал добре да се занимава. Сега като му съобщих решението на Министерството, той с плач ме моли да ходатайствам пред почитаемото Министерство да го не лишава от стипендия като дава твърдо обещание, че ще се труди занапред да се покаже с успехите си достоен за благодаянието, което ще му направи правителството.

От своя страна аз моля Министерството да покажеснисхождение към това сиромашко момче, като се надявам, че то ще съдържи обещанието си.

29 юл. 1880 г.

ОДА В. Търново, ф. 805, оп. I, а. е. 124, л. 33, писмо № 124.

Г-не Министре!

Завчера на 15 август получих писмата Ви от 9 август с. г. № 18616 и 1825, с които ми явявате, че свободните в духовното Петропавловско училище стипендии ще се допълнят с ученици от Самоковското училище. Съжалявам, че тези дойдоха толкова късно. На основание на Вашето писмо от 30 юний 1623 аз отговорих на някои ученици, че ще да се приемат за стипендианти, ако само представят добри свидетелства и бъдат приготвени да постъпят в I-й клас. Такива ученици се явиха от други градища. Сега да им се откаже, това ще бъде убийствено за тях. При това още лани г-н Гинчев ходатайствуваше за едно сиромашко момче от Търново. Министерството на просвещението отговори на това ходатайство, че ако има свободни стипендии и ако момчето е пригответно, ще да се приеме. Момчето е пригответно и аз, преди да получа реченото Ви съобщение от 9 август, положително му обещах, че ще да бъде прието.

Моля почитаемото Министерство да благоволити и да открие още пет поне стипендии в духовното Петропавловско училище, за да се дадат на ученици, на които се е обещало и които се окажат достойни.

17 август 1880 г.

ОДА В. Търново, ф. 805, оп. I, а. е. 124, л. 35, писмо № 130.

Господине Министре!

Понеже духовното Петропавловско училище и досега не се е снабдило с още един учител от какъвто има нужда, според както е известно на Министерството от писмата ми от 14 юлий 1880 год. № 118 и понеже сега г-н Трайчо Китанчев, който е свършил Киевската семинария и когото познавам за доста добър, извевява желание да бъде преподавател в реченото училище, моля почитаемото Министерство да благоволи и назначи речения Трайча, който сега за сега се намира в Ловеч при негово високопреосвещенство г-на Натанаила.

24 дек. 1880

ОДА В. Търново, ф. 805, оп. I, а. е. 124, л. 45 Б, писмо № 24.

ЗА Н. В. ПРЕОСВЕЩЕНСТВО СВ. ДОРОСТОЛСКАГО И ЧЕРВЕНСКАГО МИТРОПОЛИТА Г-НА ГРИГОРИЕ В РУСЧУК

Ваше В. Преосвещенство!

Като знай, че Вие са интересувате от духов. Петропавловско училище и неговът успех е твърде желателен за Вас, аз считам за своя длъжност да изпратя на В. В. преосвещенство препис от програмата, по която и занапред ще следва заведението.

При съставянето на тази програма аз се ръководих от целта възпитаниците, които ще излязат от това заведение, да бъдат достойни деятели на каквото и да е обществено поприще. Според мене, никой толкоз много не е длъжен да е добре познат с народът и неговите науки, колкото църковният служител. Не само тогава този служител ще може да спечели както трябва това познание, когато неговът умствен кругозор е голям и все-странен.

При това, аз се надявам образованието, което ще получи ученикът по начертаната програма, ще даде възможност на него, когато той стане църковен служител, да бъде независим и силен по ум и убеждения. А това, вярвам, немалко ще спомогне за възвишение авторитетът на духовенството и за внушение потребното уважение към църквата.

Аз Ви моля да имате добрината да обърнете сериозно внимание на програмата и да благоволите да ми съобщите мнението си за нея, от което ще се възползувам при представянето програмата в Министерството.

Като прося Вашите св. молитви, оставам

(също такова писмо се изпрати и на Н. В. преосвещенство Варненското и Преславското митрополита г-на Симеона).

ОДА В. Търново, ф. 805, оп. I, а. е. 124, л. 69, писмо № 63 от края на юни началото на юли 1882 г.

За г-на Министра на народн. просвещение

Имам чест с настоящето да изпратя в почитаемото Министерство едно начертание на програмата, по която и занапред ще следува духовн. П. Павловска семинария. При съставянето на това начертание ръководящата мисъл е била от една страна — заведението да може да приготви не само добри служители на църквата, но и добри деятели за всяко

друго поприще на общественият живот; а от друга страна — да се приравни заведението на руските дух. семинарии, така щото желаещите, след като свършат тука пълен курс, да могат без затруднение да следват в руските дух. академии.

Аз се надявам, че почит. Министерство ще обърне надлежното внимание на казаното начертание и ще благоволи да направи надлежните забележки.

8 юлий 1882

Търново

Ректор

ОДА В. Търново, ф. 805, оп. I, а. е. 124, л. 69 б, писмо № 66.

ЗАСЕДАНИЕ, ДЪРЖАНО НА 6 ЮЛИЙ 1876 ПОД ПРЕДСЕДАТЕЛСТВОТО НА Н. ПРЕОСВЕЩЕНСТВО БРАНИЦКАГО КЛИМЕНТА

Н. Преосвещенство г. Климент съобщи, че съгласно с решението на съветът от заседанието на 1-й с. м. той приканил на 2-й с. м. с нарочни пригласителни писма гражданете на особно събрание, но са се явили само няколко от тях. При всичко това пристъпило се е към размишление за наредата на училищата. Някои са заявили недоволство относително някои от учителите и като представяли оскудността на доходите на общината, предлагали да се извадят сегашните учители и учителки (освен г-на Д. Калчов) и да се заместят с други по-долни и с този начин да се е направила една икономия в общинските разноски. Като потвърждение на това си мнение те прибавили, че засега нямало нито ученици, нито ученички достойни да следват при сегашните учители и учителки. На това повече от присъстващите отговорили, че след като две години са следвали децата при сегашните учители и учителки, ще бъде вредително за тях (за децата) да се разваля сегашната наредба на училищата, особено ще пострада девическото училище, в което сега се събират около стотина момиченца, толкоз повече, че сегашната учителка ги е вече привлякла към училището и променението им може да бъде причина за да разпилеят децата, особено като в тези времена мъчно ще се намери друга учителка. При това те прибавили, че всички са благодарни от сегашните учителки. След нови обсъждания болшинството заявило, че гражданите имали доверие на съветът и че на него оставяли грижата да нареди занаяпред училищата и че ако в някои от сегашните учители има някакви си недостатъци, съветът трябвало да направи надлежните забележки на учителите, за да се поправят занаяпред. При това забележило се от тях, че понеже общинските приходи са малко, съветът трябвало да направи една икономия, като уволни учителят на турския език и прикани г. Енчева и съпругата му да отстъпят нещо от платата си, и с такава икономия училищата да са се наредили по следущият начин: в мъжкото училище да останат Енчев и Калчев, в девическото — само господжа А. Енчева, а за турския език да се намери един ходжа с умерена плата. След това онбашията Димитър обевил, че когато раздавал пригласителните писма, мнозина от гражданете, които имали деца в училищата, го задължили да помоли от тяхна страна Н. Преосвещенство и съветът да употребят зависящото от тях усилие, за да не се развалят редът на училищата, защото тогава децата им щели да си губят времето по училищите. На всичко това Н. Преосвещенство, като обевил, че в никое обществено дело не се иска толкоз много общото съгласие и единодушното залагание на всички, колкото в делото на училищата и като представил какъв голям вред произлиза за децата от непостоянството в наредата на училищата, помолвил събравшите се граждани да оставят настрана всяки частни капризи и домогвания и да се съгласят и единодушно залегнат за поддържането и добрата наредба на училищата. При това Н. Преосвещенство прибавил, че при всичките недостатъци на учителите, училищата пак са показали в двегодишното си работене при едни и същи учители, доста добри успехи, и че той одобрява мнението на тези, които искат да останат същите учители и учителки и занаяпред със същата забележка — съветът да се потруди да направи възможната икономия в разходите и да вземе мерки за

строгото изпълнение на учителските длъжности от учителите. За по-обстоятелствено обмисляне върху всичко това решило се тогава още еднаж да се свикат гражданете на общо събрание. Това свикване станало на 4-й с. м., но пак малцина са дошли и мненията пак били разделени. Преобладаващото мнение обаче било пак да останат същите учители и учителка с едно умяляване на платата им. Иванчо Нанчев заявил от своя страна, че на гражданете не било желателно да имат Енчева за учител нито съпругата му за учителка и предложил следующата наредба за училищата: за мъжкото училище да бъдат учители Шопски и Калчов, а за девическото — Петър Лефтеров и балдъзата му. Това се отблъснало от всички — едно по тази причина, че не бивало за девиците да им предава учител, а друго за това, че не се знаело дали всичките граждани ще пожелаят да имат г-на Шопски за учител. Така неспоразумени са си отишли неколцината събрани граждани, като на тръгване заявили пак, че съветът нека се погрижва да нареди училищата според приходите общински и според както е по-добре.

Като съобщи всичко това, Н. Преосвещенство обяви на съветът, че и той е съгласен — според както вече им обяви и в предишното заседание, с мнението на тези, които казват, че съветът има длъжност да нарежда училищата и другите общински работи според както намира за добре и полезно. Колко за това, че мъмряли отвън, от това не трябва да се безпокоят, защото изобщо всякогаш тези, които не са в работата, мъмрят върху тези, които са в общата работа. Съветът трябва да турга ползата на училищата и на децата, що се учат в тях, по-горе от всяко мъмрение и докачение и зато трябва да не слуша кого-бъде и да наредя училищата и занаяпред. Съветът напълно се съгласи с всичко това, но обяви, че при всичкото си желание да нареди и занаяпред училищата, той, като чува как отвън мъмрят хората, предвижда, че ще срещне големи спънки, толкоз повече, че приходите общински са недостатъчни и ще трябва да се прибегва до доброволна помощ. При всичко това съвет обеща, че ще поразмисли върху това.

При разотиване от заседанието яви се г. Сребров, учителят на турски език, за да пита ще ли да остане и занаяпред учител. Понеже, както се каза вече, приходите общински са недостатъчни и понеже общото мнение на гражданете било да се замести г. Сребров с друг, по с долна заплата учител, съветът му обяви, че не ще да бъде занаяпред той учител в градът, а за изравнение на сметката му реши да направи на следующият ден нарочно събрание. Също и г. Д. Енчев, че на сутрешното заседание ще стане това.

Силистра, 6-й юлий 1876 год.

ОДА Силистра, ф. № 26, коп. 2, а. е. 1, с. 173—174.

ЗАСЕДАНИЕ, ДЪРЖАНО НА 8 ЮЛИЙ 1876 г. ПОД ПРЕДСЕДАТЕЛСТВОТО НА Н. ПРЕОСВЕЩЕНСТВО БРАНИЦКАГО КЛИМЕНТА (ВЕЧЕРНО ЗАСЕДАНИЕ)

Съгласно с решението от утрешното заседание на сегашното заседание се явиха и неколцина от гражданете и непосредствено се отвори дума за будущата наредба на училищата. Пресметнаха се пак годишните приходи и разноски на общината и понеже разносните надминуваха приходите, а от друга страна и дългът, що има съветът, не се умялява никак, някои от гражданете предложиха да се направи икономия в заплатата на учителите, а именно на Енчев да се предложи за тази година заедно със съпругата му годишна заплата 10 000 (десет хиледи) гроша. Съветът като предположи, че Енчев може да не приеме да учителствува за тази заплата, предложи да остане заплатата му пак 14 000 (четиринадесет хиледи) гроша, но с условие — в девическото училище да е задължена заедно със съпругата му да се занимава и балдъзата му Йова Д. Мамарчова, и за да се постигне посрещането на годишните разноски — предложи съветът да прибегне към волна помощ

от всичките граждани. Каза се, че това предложение на съветът не щяло да се приеме от гражданете, които не били разположени да дават доброволна помощ. Н. Преосвещенство разясни, че за доброто на общината и малките дечица никой не трябва да отказва помощта си за училищата. Някои от гражданете, като казаха, че да се привика всичкия народ, та ако всички дадат помощ и те не ще откажат, отидоха си. Н. Преосвещенство забележи, че това е прескръбно, че с такъв начин не се нареждат общите работи, че така постъпват само които не искат да вършат какво-годе полезно. Обаче, прибави Н. Преосвещенство, в общите работи никогаш не трябва да се изказва малодушие и зато членовете на съветът заедно с всичките граждани, които желаят доброто на чадата си, трябва единодушно да залегнат и да не допуснат щото училищата им да останат занаяпред ненаредени или зле наредени, и с постоянството си, ревността си и сладката си дума да стоплят към това свето дело и онези граждани, които сега по частни прищевки ли или по други някои причини показват се хладни към наредата на училищата, а някои даже тургат голяма спънка на тази наредата като по улиците и кахвенетата мърят и осъждат учители било, училищна наредата било, а когато се повикат на общо събрание, за да спомогнат и те в общото съразмишление за добрата наредата на училищата, те не дохождат. След това пристъпи се към изравнение сметката на г. Сребров. Но защото нямаше готови пари, прибегна се към доброволна помощ и се събра следующото количество от следующите лица:

от г. Жека Маринов	гроша	300
„ Василя Димов	„	235
„ Ангела Николов	„	205
„ Симеона Шороплу	„	200
„ Георгия Янев	„	126.20
„ Пея Бохоров	„	100
„ Димитра Онбашията	„	30

всичко гр. = 1196.20

С този начин, като се изравни сметката на г. Сребров, взе се от него надлежният подпис и се пристъпи към обмисление за начинът, по който да се изравни сметката и на г-на Д. Енчев и г-жа А. Д. Енчева. Решисе да се привикат в идущето заседание Цвятко, Параскева Хд. Петров и други, които дължат от кирии за общинските дюкяни на Митрополития, и да се приканят да дадат по малко пари, а също да се приканят и някои от гражданете, за да спомогнат.

Силистра, 8 юлий 1876 г.

ОДА Силистра, ф. № 25, коп. 2, в. е. 1, с. 175—176.